

Interpretative views of the martyred leader of the Prophet Muhammad on the economic role of women in the family and society

Akram Cheshme

Level 4 student, Comparative Tafsir, Hazrat Khadija (PBUH) Specialized Seminary, Babol
Acheshme8@gmail.com

Abstract

The economic role of women in the family and society is considered one of the most crucial areas of research in the fields of social and economic sciences. By performing multiple roles in family financial management, undertaking the vital task of homemaking to improve household welfare, and participating in the labor market and productive activities, women exert a direct impact on socio-economic development. The findings of this study demonstrate that, in line with Islamic perspectives, the Martyr Leader's theories emphasize the valuable status of women in the family and the importance of homemaking as a foundation for securing the welfare and mental health of family members, while not posing an obstacle to women's legitimate and responsible economic activities in society. In fact, fulfilling these duties alongside family responsibilities and within the framework of cultural and religious values can significantly contribute to strengthening the family foundation and advancing society.

Keywords: Martyr leader, economy, woman, family, society

آراء تفسيرية للزعيم الشهيد للنبي محمد صلى الله عليه وسلم حول الدور الاقتصادي للمرأة في الأسرة والمجتمع

أكرم جشمه

طالبة في المستوى الرابع، تخصص التفسير المقارن، مدرسة حضرة خديجة عليها السلام المتخصصة، بابل

Acheshme8@gmail.com

الملخص

يُعدُّ الدور الاقتصادي للمرأة في الأسرة والمجتمع من أهم المحاور البحثية في مجالات العلوم الاجتماعية والاقتصادية. فمن خلال أدوارها المتعددة في الإدارة المالية للأسرة، ودورها الحيوي في التدبير المنزلي لرفع مستوى رفاه الأسرة، بالإضافة إلى مشاركتها في سوق العمل والأنشطة الإنتاجية، تترك المرأة أثراً مباشراً في التنمية الاقتصادية والاجتماعية. وتُظهر نتائج هذا البحث أن نظريات القائد الشهيد، بما تتماشى مع الرؤية الإسلامية، وفي حين تؤكد على المكانة القيمة للمرأة في الأسرة وأهمية العمل المنزلي كركيزة لتوفير الرفاه والصحة النفسية لأفراد الأسرة، إلا أنها لا تشكل عائقاً أمام النشاط الاقتصادي المشروع والمسؤول للمرأة في المجتمع. وفي واقع الأمر، يمكن للمسؤوليات العائلية، ضمن إطار القيم الثقافية والدينية، أن تساهم بشكل كبير في تعزيز تماسك الأسرة وتقديم المجتمع.

الكلمات المفتاحية: قائد شهيد، اقتصاد، امرأة، عائلة، مجتمع.

نظریات تفسیری رهبر شهید پیرامون نقش اقتصادی زن در خانواده و جامعه

اکرم چشمه

طلبه سطح ۴، تفسیر تطبیقی، مدرسه علمیه تخصصی حضرت خدیجه علیها السلام بابل

Acheshme8@gmail.com

چکیده

نقش اقتصادی زن در خانواده و جامعه از مهم‌ترین محورهای پژوهش در حوزه‌های علوم اجتماعی و اقتصادی به شمار می‌رود. زنان با ایفای نقش‌های چندگانه‌ی خود در مدیریت مالی خانواده، نقش حیاتی خانه‌داری در ارتقاء سطح رفاه خانوار، مشارکت در بازار کار و فعالیت‌های تولیدی، تاثیر مستقیمی بر توسعه‌ی اقتصادی و اجتماعی می‌گذارند. یافته‌های این تحقیق نشان می‌دهد که نظریه‌های رهبر شهید در راستای دیدگاه اسلام، ضمن تاکید بر جایگاه ارزشمند زن در خانواده و اهمیت شغل خانه‌داری به عنوان پایه‌ای برای تامین رفاه و سلامت روانی اعضا، مانعی برای فعالیت اقتصادی مشروع و مسئولانه‌ی زنان در جامعه نیست. در واقع مسئولیت‌های خانوادگی و در چارچوب ارزش‌های فرهنگی و دینی، می‌تواند به استحکام بیشتر خانواده و پیشرفت جامعه کمک شایانی نماید.

کلیدواژه‌ها: رهبر شهید، اقتصاد، زن، خانواده، جامعه.

مقدمه

بحث پیرامون نقش اقتصادی زن در خانواده و جامعه، از مسائل محوری دنیای امروز است. این موضوع به جایگاه زن در استحکام خانواده و حضور مولد او در اجتماع می‌پردازد. دیدگاه‌های حضرت آیت‌الله خامنه‌ای (رهبر شهید)، با تکیه بر مبانی قرآنی، چارچوبی جامع و متوازن برای تبیین این نقش ارائه می‌دهند که از نگاه‌های افراطی و تفریطی فاصله دارد.

تبیین صحیح نقش اقتصادی زن به رفع ابهامات جامعه، راهنمایی سیاست‌گذاری‌ها و تقویت بنیان خانواده کمک می‌کند. دیدگاه‌های رهبر انقلاب، مبنایی برای درک آموزه‌های دینی در مسائل اقتصادی و اجتماعی روز است و الگوی متعادل، ضمن تقویت خانواده، از ظرفیت‌های اقتصادی زنان نیز بهره می‌برد. این پژوهش در پی ارائه‌ی تفسیری روشن از نظریات ایشان برای تحقق عدالت اقتصادی و اجتماعی، متناسب با ارزش‌های اسلامی است.

این مقاله برآن است تا با رویکردی تحلیلی و تفسیری برپایه‌ی نظریات رهبر شهید، ابعاد مختلف اقتصادی نقش زنان در خانواده و جامعه را روشن سازد، و اهمیت هر دو جنبه‌ی فعالیت اقتصادی زنان (چه در بیرون و چه در درون خانواده) را مورد تأکید قرار دهد.

۱. پیشینه

- مستندات قرآنی و روایی نقش زنان در ابعاد فرهنگی و اقتصادی در ترویج

سبک زندگی جهادی بر مبنای بیانیه گام دوم انقلاب مقاله‌ای است از زهرا محمدی.

۲. زن در خانواده

۲-۱. نقش اقتصادی زن در خانواده

کار خانگی زنان، که اغلب در آمار رسمی اقتصادی نادیده گرفته می‌شود، دارای ارزش اقتصادی قابل توجهی است. این فعالیت‌ها شامل مراقبت از کودکان و سالمندان، آماده‌سازی غذا، نظافت منزل، و سایر وظایف مرتبط با نگهداری از خانواده و خانه است. اگر قرار بود این خدمات در بازار ارائه شوند، هزینه‌های هنگفتی را به خانوارها و در نهایت به اقتصاد تحمیل می‌کردند. بنابراین، ارزش اقتصادی کار خانگی زنان را می‌توان به عنوان یک «درآمد غیرنقدی» یا «خدمات رایگان» تلقی کرد که به طور مستقیم به رفاه خانواده کمک کرده و امکان مشارکت اعضای دیگر خانواده (به ویژه مردان) در بازار کار را فراهم می‌سازد.

خانواده به عنوان کانون اصلی زندگی، نیازمند مدیریت صحیح اقتصادی است و زن نقش کلیدی در این مدیریت ایفا می‌کند. این نقش صرفاً به معنای مشارکت در تأمین معاش نیست، بلکه شامل تدبیر، برنامه ریزی و مدیریت بهینه منابع و مصارف خانواده می‌شود. زن با نگاه خاص خود به اقتصاد خانه، می‌تواند از اسراف جلوگیری کرده، نیازهای خانواده را به بهترین نحو تأمین کند و با مدیریت صحیح موجبات آرامش و استحکام خانواده را فراهم آورد. این وظیفه،

جایگاه زن را به عنوان مدیر و مدبر اصلی اقتصاد خانواده تثبیت می‌نماید. (خامنه‌ای، ۱۳۹۲ ش، ص ۹۶-۷۹) "نقش زن به عنوان عضوی از خانواده به نظر من از همه‌ی نقش‌هایی که زن می‌تواند ایفاء کند، این اهمیتش بیشتر است. بحث سر این نیست که زن آیا می‌تواند مسئولیتی در بیرون از منزل داشته باشد یا نه - البته که می‌تواند، شکی در این نیست؛ نگاه اسلامی مطلقاً این را نفی نمی‌کند - بحث در این است که آیا زن حق دارد به خاطر همه‌ی چیزهای مطلوب و جالب و شیرینی که در بیرون از محیط خانواده برای او ممکن است تصور شود، نقش خود را در خانواده از بین ببرد؟ نقش مادری را، نقش همسری را؟ حق دارد یا نه؟ ما روی این نقش تکیه می‌کنیم. من می‌گویم مهم‌ترین نقشی که یک زن در هر سطحی از علم و سواد و معلومات و تحقیق و معنویت می‌تواند ایفاء کند، آن نقشی است که به عنوان یک مادر و به عنوان یک همسر می‌تواند ایفاء کند؛ این از همه‌ی کارهای دیگر و مهم‌تر است؛ این، آن کاری است که غیر از زن، کس دیگری نمی‌تواند آن را انجام دهد. گیرم این زن مسئولیت مهم دیگری هم داشته باشد - داشته باشد - اما این مسئولیت را باید مسئولیت اول و مسئولیت اصلی خودش بداند. بقای نوع بشر و رشد و بالندگی استعدادهای درونی انسان به این وابسته است؛ حفظ سلامت روحی جامعه به این وابسته است؛ سکن و آرامش و طمأنینه در مقابل بی‌قراری‌ها و بی‌تابی‌ها و تلاطم‌ها به این وابسته است." (۱۳۸۶/۰۴/۱۳)

رهبر شهید خانه‌داری را شغلی حساس و آینده ساز معرفی کرده، می‌فرماید:

"یکی از مهمترین وظائف زن، خانه‌داری است. همه می‌دانند؛ بنده عقیده ندارم به این که زن‌ها نباید در مشاغل اجتماعی و کار کنند؛ نه، اشکالی ندارد؛ اما اگر چنانچه این به معنای این باشد که ما به خانه‌داری به چشم حقارت نگاه کنیم، این می‌شود گناه. خانه‌داری یک شغل است؛ شغل بزرگ، شغل مهم، شغل - حساس، شغل آینده‌ساز." (بیانات رهبری، ۱۳۹۲/۰۲/۱۱)

وظایف داخل خانه‌ی زنان، نه اهمیتش کمتر از وظایف بیرونی است و نه اینکه زحمتش کمتر است. شاید زحمتش بیشتر هم باشد. او هم برای اینکه این محیط را اداره کند، به تلاش و کوشش احتیاج دارد. چون مدیر داخل خانه زنان هستند. خیلی کار ظریفی است. فقط هم ظرافتِ زنانه از عهده‌ی انجام این کار برمی‌آید. هیچ مردی امکان ندارد بتواند این ظرافتها را رعایت کند. (۱۳۸۱/۰۶/۰۶)

۲-۲. نقش مادری زن در خانواده

[زن مسلمان باید] "در دامن پرمهر و پرعطوفت و با سخنان پرنکته و مهرآمیزش، فرزندان سالمی را از لحاظ روانی تربیت کند؛ انسان‌های بی‌عقده، انسان‌های خوش‌روحیه، انسان‌های سالم از لحاظ روحی و اعصاب، در دامن او پرورش پیدا کنند و مردان و زنان و شخصیت‌های جامعه را به وجود آورد. مادر از هر سازنده‌ای، سازنده‌ترو باارزش‌تر است. بزرگ‌ترین دانشمندان، ممکن است مثلاً یک ابزار بسیار پیچیده الکترونیکی را به وجود آورند، موشک‌های فآزه‌پیما بسازند، وسایل تسخیر فضا را اختراع کنند؛ اما هیچ یک از اینها اهمیت آن را ندارد که کسی یک انسان والا به وجود آورد. و او، مادر است." (بیانات رهبری

(۱۳۷۱/۰۹/۲۵)

علّت این که اسلام این قدر به نقش زن در داخل خانواده اهمیت می دهد، همین است که زن اگر به خانواده پایبند شد، علاقه نشان داد، به تربیت فرزند اهمیت داد، به بچه های خود رسید، آن ها را شیر داد، آن ها را در آغوش خود بزرگ کرد، برای آن ها آذوقه های فرهنگی - قصص، احکام، حکایت های قرآنی، ماجراهای آموزنده - فراهم کرد و در هر فرصتی به فرزندان خود مثل غذای جسمانی چشاند، نسل ها در آن جامعه، بالنده ورشید خواهند شد. این، هنر زن است و منافاتی هم با درس خواندن و درس گفتن و کار کردن و ورود در سیاست و امثال اینها ندارد. (۱۳۷۵/۱۲/۲۰)

شما اگر بچه های خودتان را در خانه تربیت نکردید، یا اگر بچه نیاوردید، یا اگر تارهای فوق العاده ظریف عواطف او را - که از نخ های ابریشم ظریف تر است - با سرانگشتان خودتان باز نکردید تا دچار عقده ی [عاطفی] نشود، هیچ کس دیگر نمی تواند این کار را بکند؛ نه پدرش، و نه به طریق اولی دیگران؛ فقط کار مادر است. این کارها، کار مادر است؛ اما آن شغلی که شما بیرون دارید، اگر شما نکردید، ده نفر دیگر آنجا ایستاده اند و آن کار را انجام خواهند داد. بنابراین اولویت با این کاری است که بدیل ندارد؛ تعین با این است. (۱۳۹۰/۱۰/۱۴)

۳. زن و جامعه

۳-۱. نقش اقتصادی زن در جامعه

مشارکت اقتصادی زنان، نیروی محرکه ای قدرتمند برای رشد و شکوفایی

اقتصاد یک جامعه محسوب می‌شود. افزایش حضور زنان در بازار کار، منجر به تنوع بخشی به نیروی کار، افزایش تولید ناخالص داخلی، و ارتقای سطح درآمد سرانه خانوارها می‌گردد. این مشارکت، فواید فراوانی برای فردی، به چرخه اقتصادی کشور با تزریق سرمایه انسانی و ایده‌های نو، رونق می‌بخشد.

۳-۱-۱. حق امنیت برای تحقق فرصت‌ها

در اسلام زن در برابر شوهر، دارای استقلال اقتصادی است؛ «للرجال نصیب مما اكتسبوا وللنساء نصیب مما اكتسبن» (نساء/ ۳۲) رهبر شهید نیز بر این نظر است که شغل برای زنان ممنوعیت ندارد مگر در موارد استثنایی و مسأله اصلی زن احساس آرامش و امنیت است آنجا که می‌فرماید: "مسأله‌ی شغل هم مسأله‌ی دیگری است؛ البته مسأله‌ی درجه‌ی اولی نیست. اگرچه اسلام مانع مشاغل و مسئولیت‌های زنان نیست مگر در موارد استثنایی، که بعضی مورد اتفاق بین فقهاست، بعضی هم مختلف فیه است، و در این زمینه‌ها هم البته باید کار شود لیکن مسأله‌ی اصلی زن این نیست که آیا شغلی دارد یا ندارد. مسأله‌ی اصلی زن، آن مسأله‌ی اساسی است که امروز در غرب متأسفانه از بین رفته است، و آن همان احساس آرامش و احساس امنیت و احساس امکان بروز استعداد و مورد ستم قرار نگرفتن در جامعه و در خانواده و در خانه‌ی شوهر و در خانه‌ی پدر و امثال این‌هاست. کسانی که در خصوص مسأله‌ی زن تلاش می‌کنند، باید در این زمینه‌ها تلاش کنند." (در اجتماع بانوان استان تهران: ۱۳۷۶/۰۷/۳۰)

در اسلام آنچه که مطرح است، عدالت است: «إِنَّ اللَّهَ يَأْمُرُ بِالْعَدْلِ وَالْإِحْسَانِ» (نحل/۹۰) و عدالت "عبارت است از تعادل؛ یعنی رعایت عدالت محض میان افراد بشر، از جمله میان جنس زن و جنس مرد." (بیانات رهبری، ۱۳۷۶/۰۷/۳۰) در محیط بیرون، اگر زن محیط امن و توأم با امنیتی برای درس خواندن، برای کار کردن، برای احیاناً کسب درآمد و برای استراحت نداشته باشد، این ظلم و ستمکاری است. هر کس که موجب این ظلم شود، باید قانون و جامعه اسلامی با او مقابله کند. چنانچه نگذارند زن به تحصیلات صحیح و به علم و معرفت دست پیدا کند، این ظلم است. اگر شرایط طوری باشد که زن فرصت پیدا نکند به خاطرزیادی کار و فشار کارهای گوناگون، به اخلاق خود، به دین خود و به معرفت خود برسد، این ظلم است. اگر زن امکان پیدا نکند که از مایملک خود به طور مستقل و با اراده خود استفاده کند، این ظلم است. (همان)

۳-۲. آزادی صحیح زن و تساوی انسانی در ارزش و پاداش

در قرآن کریم آمده است: «إِنِّي لَأُضِيعُ عَمَلَ مَنْكُم مِّنْ ذَكَرٍ أَوْ أَنْثَى» (آل- عمران/۱۹۵) این آیه نشان می‌دهد ارزش‌گذاری قرآن بر اساس انسانیت و عمل است نه جنسیت. رهبر شهید در بیانات خود می‌فرمایند: "ما وقتی به نام زن سخن می‌گوییم و به دفاع از زن می‌پردازیم، چه شعارهایی را مطرح می‌سازیم، چه چیزی را مطالبه می‌کنیم و برای چه چیزی تلاش می‌نماییم؟ این هم خیلی مهم است... آنچه در غرب با عنوان شعار وجود دارد، در درجه اول آزادی

زن است. آزادی، معنای وسیعی را شامل میشود؛ هم شامل آزادی از اسارت است، هم شامل آزادی از اخلاق است - چون اخلاق هم یک قید و بند است - هم آزادی از نفوذ مبنی بر سوء استفاده کارفرمایی است که زن را با مزد کمتری به کارگاه میکشد و هم شامل آزادی از قوانینی است که زن را در مقابل شوهر، متعهد میکند. آزادی، به همه این معانی می‌تواند باشد. متأسفانه در دنیای غرب، بیشتر متفاهم از این آزادی، آزادی به معنای نادرست و مضر آن است - یعنی آزادی از قید و بندهای خانوادگی، آزادی از نفوذ مطلق مرد، آزادی از حتی قید ازدواج و تشکیل خانواده و پرورش فرزندان در آن جایی که هدف شهوانی زودگذری در مقابل قرار گیرد - نه آزادی به معنای صحیح آن. لذا شما میبینید جزو حرفهایی که در دنیای غرب زده می‌شود، مسأله آزادی سقط جنین است، که این نکته بسیار مهمی است و با این که ظاهر ساده و کوچکی دارد، اما باطن بسیار خطرناک و سهمگینی در این سخن مضمر و مندرج است. این، وسیله و شعار و مطالبه‌ای است که در غرب غالباً مطرح می‌شود؛ لذا می‌گویند نهضت آزادی زنان. در نظام صحیح، در یک مطالبه و مبارزه صحیح، هدف نمی‌تواند این معنای وسیعی باشد که یک بخش آن

قطعاً مضر است؛ اگر چه ممکن است بخش‌های مفیدی هم در آن باشد. باید به دنبال شعارهایی بهتر، مناسب‌تر، صحیح‌تر و گره‌گشا تر گشت. "(در اجتماع بانوان استان تهران: ۱۳۷۶/۰۷/۳۰)"

نتیجه‌گیری

براساس مجموعه بیانات، نوشته‌ها و تفسیرهای رهبر شهید درباره‌ی نقش اقتصادی زن، می‌توان به جمع بندی رسید که دیدگاه ایشان برنوعی توازن میان مشارکت اقتصادی زن و حفظ جایگاه بنیادین او در خانواده استوار است. در این چارچوب، زن از نظرایشان دارای حق کامل برای فعالیت اقتصادی مشروع، کسب درآمد و حضور در عرصه‌های تولید، آموزش و کارآفرینی است؛ اما این حضور باید با رعایت کرامت انسانی زن و توجه به نقش‌های هویتی او در خانواده همراه باشد. محوریت خانواده، اهمیت مادری و نقش تربیتی زن به عنوان یکی از سرمایه‌های اصلی جامعه، در نگاه ایشان جایگاهی بنیادین دارد و فعالیت اقتصادی نباید این نقش‌ها را تحت الشعاع قرار دهد. همچنین ایشان برپرهیز از کالایی سازی زن و تبدیل او به ابزار اقتصادی تاکید می‌کنند و برشأن انسانی و اخلاقی زن در محیط‌های اجتماعی و اقتصادی توجه دارند.

برپایه‌ی این مبانی، نظریات تفسیری ایشان نه نفی کننده اشتغال زنان است و نه مروج محدودیت عام؛ بلکه الگویی میتنی بر مشارکت فعال و مسئولانه ارائه می‌کند که در آن، زن هم می‌تواند در توسعه اقتصادی جامعه نقش آفرینی کند و هم در بنیان خانواده عاملی برای رشد اخلاقی، تربیتی و پایداری اجتماعی باشد.

بنابراین دیدگاه ایشان براین اصل استوار است که اقتصاد خانواده و اقتصاد جامعه دو ساحتی مکمل‌اند و زن می‌تواند نقش موثر و سازنده‌ای در هر دو عرصه ایفا کند مشروط بر آن که این نقش آفرینی با حفظ کرامت، ارزش‌های اخلاقی و جایگاه محوری خانواده همراه باشد.

منابع و مآخذ

- * قرآن کریم، (۱۳۸۹)، ترجمه مهدی الهی قمشه‌ای، تهران: پیام.
۱. آجیلی، عبدالعظیم، قربانی کلاهی، مینا، (۱۳۸۷ش)، "نقش اقتصادی زنان روستایی در آسیا" مجله جهاد، شماره ۲۸۳-۲۸۴، ص ۹۸-۱۱۲.
 ۲. توسلی، غلامعباس، (۱۳۹۸ش)، جامعه شناسی خانواده، تهران: سمت.
 ۳. خامنه‌ای، سیدعلی، (۱۳۹۴ش)، زن و جامعه، چ ۳، تهران: حفظ و نشر آثار آیت الله خامنه‌ای.
 ۴. خامنه‌ای، سیدعلی، (۱۳۹۸ش)، زن از نگاه رهبرانقلاب، تهران: انقلاب اسلامی.
 ۵. خامنه‌ای، سیدعلی، (۱۳۹۲ش)، نقش زن در خانواده و جامعه در بیانات رهبرانقلاب، تهران: صهبا.
 ۶. داداندیش، پروین، (۱۳۹۵ش)، گذار به دنیای کار: زنان، خانواده و توسعه- اقتصادی در ایران، تهران: نی.
 ۷. دهخدا، علی‌اکبر، (۱۳۷۷ش)، لغتنامه دهخدا، چ ۲، تهران: انتشارات دانشگاه.
 ۸. رایبیز، لیونل، (۱۳۵۳ش)، ماهیت و اهمیت علم اقتصاد، ترجمه هوشنگ نهاوندی، تهران: دانشگاه تهران.
 ۹. سبجانی، حسن، (۱۳۹۷ش)، زن، خانواده و اقتصاد؛ مباحث نظری و کاربردی، تهران: دانشگاه تهران.

۱۰. گیدنز، آنتونی، (۱۳۸۸ش)، جامعه شناسی، چ ۲۰، تهران: نی.
۱۱. مارشال، آلفرد، (۱۳۷۵ش)، اصول علم اقتصاد، ترجمه بهاءالدین بازارگاد، تهران: علمی و فرهنگی.
۱۲. محمدی، زهرا، (۱۴۰۴ش)، مستندات قرآنی و روایی نقش زنان در ابعاد فرهنگی و اقتصادی در ترویج سبک زندگی جهادی بر مبنای بیانیه گام دوم انقلاب، مجله معارف علوم اسلامی و علوم انسانی، شماره ۲۰، ص ۱۷۱-۱۴۲
۱۳. نوریان، مهدی، (۱۳۹۸ش)، اقتصاد خانواده در اسلام، تهران: سمت.
14. www.wikishia.net
15. www.Khamenei.ir